

Drugotne stenske oblike

Geologija slovenskih sten, 3. del

Besedilo: Bogomir Celarc

Seveda pa stene nastanejo tudi zaradi sekundarnih procesov (delovanje ledenikov, kraški procesi, podori ...).

Delovanje ledenika s svojo erozijsko močjo povzroči odnašanje in brušenje pobočij. Če nosi ledenik s seboj veliko materiala, ta bruši skalo, tako da nastanejo posebne stenske oblike.

Kraški procesi prav tako povzročijo specifično obliko sten. To so lahko stropi jam (če je ohranjen cel obok), lahko pa je samo spodmol, ki se

lahko višje kombinira s prelomno ali razpoklinsko ploskvijo. Posebno obliko predstavljajo tudi presekana brezna in razne večje kapniške oblike (zavesice, kapniki, stebri).

Pomembni oblikovalci sten so tudi podori, to so enkratni dogodki, ko se kamnina odlomi in pade, zdrsne ali pa se zakotali po pobočju. Podori so lahko nastajali v geološki zgodovini (paleopodori) ali pa nastajajo danes. Lahko se dogajajo tudi pod vodo (v morju). Zelo lep primer paleozdrsa je

Podor v Trenti: zgoraj dobro viden odlom, spodaj balvani (foto: Igor Maher)

ugotovil geolog Placer na pobočjih Pece. Apnenčevi bloki so v obliki vršaja pridrseli po prodnato peščeni podlagi in se na ravnini ustavili. V teh osamljenih blokih je sedaj plezališče Štenge.

Recentni podori in odlomi so se zgodili v času, ko je bila pokrajina že oblikovana do današnje oblike (po zadnji ledeni dobi). Do odlomov ali podorov je prišlo zaradi potresov (zadnji je bil v Posočju leta 1998) ali kakšnih drugih vzrokov (poplave, erozija). Seveda mora biti za odlom izpolnjenih kar nekaj faktorjev: kamnina mora biti primerno razpokana ali prelomljena. Smer razpok in prelomov mora biti vzporedno s potekom stene ali pa se morajo križati tako, da se ustvarijo nekakšne klinaste oblike, ki visijo proti dolini. Še tresljaj in ... Pomembni sta tudi plastnatost in stopnja trdnosti kamnine na ploskvah plastnatosti. Če visi plastnatost iz stene, je možnost zdrsa zelo velika, še posebno, če je zadeva prepojena z vodo – in če je zadosti velik naklon, kamnina samo oddrsi v dolino. Če pa plastnatost vpada v steno, te možnosti praktično ni. Ponavadi pa odlomom botruje kombinacija plastnatosti, razpok in prelomov.

Čeprav je naslednji primer iz tujine, pa se ga zaradi nazornosti splača omeniti. Nasproti plezališča Erto v Dolomitih je jez, ki pregrajuje ozko sotesko. Vendar pa za jezom ni jezera. Cel hrib je zdrsnil v jezero, ko je voda polneče se akumulacije zalila plasti na obali. Plasti so bile obrnjene proti jezeru, spremenili so se geotehnični pogoji in prišlo je do zdrsa. Mogočen val, ki ga je povzročil hrib, ki je zdrsnil v vodo, je pljusknil čez pregrado, ki se pri tem ni poškodovala, in odplaknil nekaj vasi v dolini.

Zelo očiten primer je odlom v Trenti, kjer se pleza po privaljenih skalah, ki jih štejemo za balvane. Ponekod pa se pleza po samih odlomnih robovih, to pa so pravzaprav že tektonske oblike in plastovitost. Čez sveže odlome zelo redko potekajo smeri, saj ponavadi traja kar nekaj časa, da se sčistijo in odpadejo razni še slabo pritrjeni kosi skal.

Veliko je tudi balvanskih plezališč. Ponavadi kot balvane mislimo tiste skale, ki jih je prinesel ledenik in ležijo daleč od svojega izvornega območja (eratični bloki). Balvane imenujemo tudi bloke, ki so nastali zaradi raznih odlomov, vendar ni so povezani s transportom z ledom. ●

Nagradno vprašanje

Ob Fotografiji iz lanske poletne sezone v naših gorah, posneti sredi avgusta pri koči ob prekrasnem gorskem jezeru (celo dvojnem), vam zastavljamo nagradno vprašanje. Pri tem naj omenimo, da v visokogorju načeloma ne peremo rjuh, saj s tem ogrožamo občutljivo gorsko naravo.

Kaj plapolala na vrvi, razpeti med smrekama?

A – budistične molilne zastavice

B – oprane rjuhe

C – pasti za lov na žuželke

Razglednice, dopisnice ali pisma z vpisanim pravilnim odgovorom pošljite do konca avgusta na naslov: Planinski vestnik, Dvorčakova 9, 1000 Ljubljana. Tistim, ki boste pravilno odgovorili, bo žreb namenil naslednje nagrade:

1. *nagrada*: Planinsko društvo Domžale podarja brezplačno prenočevanje za dve osebi ob uporabi lastnih rjuh v Domžalskem domu na Mali planini.

2. *nagrada*: Planinska založba PZS poklanja zbornik 2. Poročilo o Alpah, ki prinaša dejstva o problemih v Alpah, nakazuje pa tudi možne rešitve.

3. *nagrada*: Javni zavod Triglavski narodni park podarja dve vstopnici za obisk InFocentra TNP v Logu (Dom Trenta), kjer je nazorno prikazano tudi, kam tečejo odpadne vode z naših gor.

Uredništvo PV